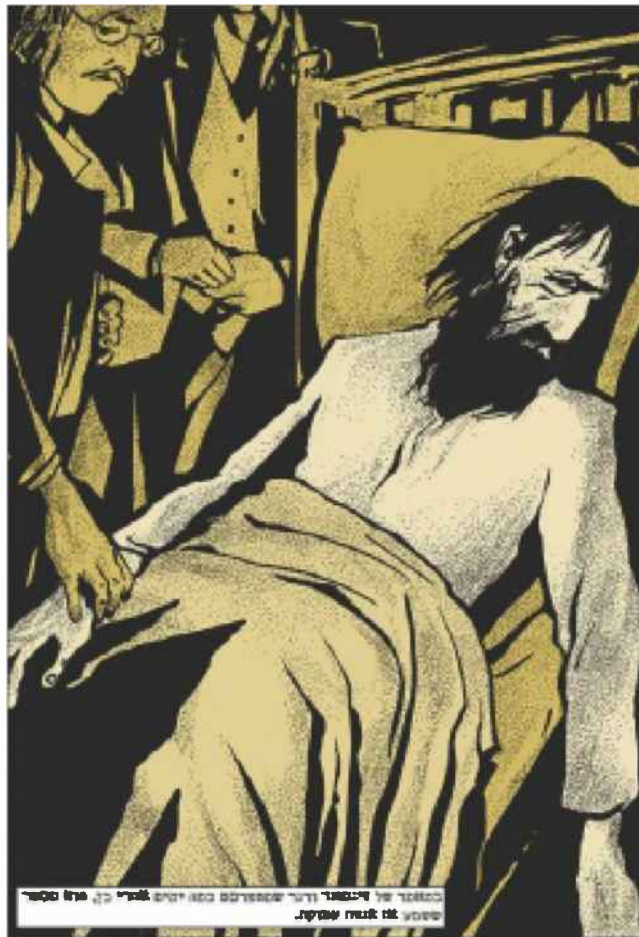

23.78x26.72	1	9	עמוד	ספרים - הארץ	29/03/2019	67825605-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

הקונגרס הציוני הראשון

תום שפירא

"הרצל: היסטוריה אירופאית", שתורגם לאחרונה, מתהדר בתואר יצירת הקומיקס הארוכה ביותר בשפה העברית. הטקסט מבקש לצלול לתוך נבכי נפשו של חוזה המדינה, אך אינו עומד במשימה ומאפיל על האיורים הנפלאים

איור של אלכסנדר פבלנקו מתוך הספר. הפסיכוזה האישית מושלכת על הדמות ההיסטורית

טעמי האישי, אין מדיום טוב יותר לז'אנר הביוגרפיה הספרותית ממדיום הקומיקס. בין שמדובר ביצירות סיפוריות גטו כגון "Josephine Baker" של ז'וזה-לואי בוקה וקטל מולה, או בפרויקט מחקרי יותר כמו "The Beats" של הארווי פיקאר, היכולת לשלב בין טקסט לתמונה מאפשרת ליוצרים להציג שלל פרטים ויואלים בלי לאבד את היכולת להתעכב ולתת דגש. ספרים נוטים להעביר תחושה של סכמטיות ומאיימים בעומס הפרטים שהם מפילים על הקורא, בעוד הקולנוע נוטה להעביר תחושה שהוא רדוד ופשטני אך טוב יותר בהנגשה של האלמנט הרגשי של החיים האנושיים. בקומיקס נהנים מהמיטב שיש לשני העולמות להציע. אמנם המיך דיום סובל מעודף של אוטוביוגרפיות, שבאות על חשבון יצירות העוסקות בחיים של אחרים, אך גם בכיורפיות המעטות שיצאו עד כה בעברית ניתן לחוש בפוטנציאל האינסופי.

הדבר נכון שבעיניים כשמדובר בדמות כמו בנימין זאב הרצל. כאשר כותבים על איש, סוקרים לא רק את האינדיבידואל אלא גם את הדרך שבה הפעולות והרעיונות שלו הרעיזו את העולם. בכתיבת סיפורו יש צורך לבוא חשבון לא עם אדם בודד אלא עם תנועה פוליטית-חברתית שלמה; צריך לנוע מן המיקרו אל המקרו ובחזרה. "הרצל: היסטוריה אירופאית" מתמקד ברובו בחלק של המיקרו. הוא מחפש את האדם מתחת לחזון, ומוצא שם אישיות שלא בהכרח תואמת את הילת הקדושה שהדביקו לה.

"הרצל: היסטוריה אירופאית" הוא קודם כל יצירה מרשימה. 349 העמודים של הספר הופכים אותו ליצירת הקומיקס הארוכה ביותר בשפה העברית. הדפים העבים מצליחים לשמר ולהציג את האמנות, ומלאכת הלוקליזציה עושה עבודה מצוינת בהתאמת הטקסט לבלוני הדיבור ובהשאת כמות קטנה של חלל מת. יש לציין שגם בסטנדרטים המחמירים יותר של גובלות גרפיות אירופיות, קל וחומר במולדת היצירה צרפת, שבה קומיקס נתפש כלגיטימי ככל מדיום אחר, מדובר בספר שאפתני: שילוב בין היסטוריה אמיתית לבדיונית, ניסיון לרדת למעמקי נפשו של הרצל תוך כדי חקירה של התנאים הלאומיים שהולידו לא רק את הציונות אלא גם תנועות אידיאולוגיות רדיקליות דומות. על שאפתנות זו לבדה יש לכבד את "הרצל: היסטוריה אירופאית". אבל בסופו של יום זו יצירה ששאפתוה עולות על כוחה. הכותב קמיל דה טורלדו – סופר, משורר, מחזאי וקולנוען – מושיט את ידיו לכוכבים, ותופס בעיקר אוויר.

אף ששמו מתנוסס על הכריכה, הרצל עצמו חוץ לק את הכמה עם גיבור בדיוני בשם איליה ברודסקי, נער שמתקן שבורת יחד עם אחותו והפוגרומים ברוסיה בסוף המאה ה-19. איליה ואחותו מוצאים עצמם מנוודים לקיסרות האוסטרו-הונגרית, ושם הנער העניי וחסר הבית פוגש לרגע קצר את הרצל. הרצל הבורגני אינו זוכר את המאורע, אבל הוא מטיל צל כבד על חייו של איליה.

משם הספר מדלג בין גיבורים, זמנים ומקומות. איליה ממשיך עם אחותו ומוצא מקום באיסט אנד שבלונדון, שם הוא מוצא עבודה בין מפרסמי העיתונים והעלונים הרדיקליים, שחולמים על מהפכה גלובלית, בעודו מפתח את אהבתו האמיתית בצלם. אנתנו נחשפים להרצל עצמו לא במבט ישיר אלא

לפגוש – אך למעשה הספר נמנע מלתת מקום לפרשנות אלטרנטיבית מלבד זו של איליה.

דה טולדו שלח את ידו בכמה תחומים בעבה, אך נראה שעיקר עניינו בפרווה ומסות. הדבר ניכר לאורך היצירה: כמויות גדולות של מלל מכסות את האמנות המושקעת של אלכסנדר פבלנקו, שבעפרונותיו החדים ובכחירת הצבע הישירה שלו, מעין צהוב דהוי שמזכיר צילומים מימי השפל הגדול, מצליח להעביר לקורא את החיים הקשים של מעמד הפועלים באותה תקופה ויוצר תחושה של מחנק. לא משנה לאן העלילה לוקחת אותנו, מה רחובות העניים ביותר שבהם זקנים צונחים מתים מתשישות ומרעב, ועד לבתי האופרה שבהם מתכנסים עשירי אירופה, העפרונות תוחמים את העולם שוב ושוב למשבצות מגבילות. הרצל, כמו איליה וכמו מיליוני יהודים מעני עד עשיר, הוא בסופו של דבר עוד אסיר – אסיר של מצבו הקיומי.

כוחו של הספר הוא אכן בהבחנה בין שני האנשים הללו, העשיר והעני, הבורגני והפועל, בעל החי וזוה שרגליו נטועות בקרקע, האמיתי והבדיוני; בדרכו שבה חייו של האחד מאירים את האחר, לא רק את ההבדלים אלא גם את הדמיון. העולם שפבלנקו קורא סביב הדמויות הללו מדויק: ראו את הדרך שבה הוא מאייר את הקור שחשים שני ילדים שבו רחים ברכבת – יש יופי בתנועת הדשא הנרמזת, אך גם תחושה של צינה שחודרת לעצמות. את כל הפירוט הוא מצליח ליצור בלי להעיק על הקורא בפרטים מיותרים. בכל סצינה מחדש הוא מצליח למצוא את המהות, את מה שכל קורא צריך לראות, בלי להוסיף או להפחית.

הבעיה היא שככל שהספר מתקדם, הקורא מתחיל גם הוא להרגיש מחנק. כמויות המלל והצורך לחלוק פרטים היסטוריים יחד עם ניתוח פסיכולוגי לא משאירים לאמנות כמעט מקום להתנסות ולהשתחרר. עמודים שלמים הם פשוט בלוקים של טקסט, דפים מתוך ספרו של איליה שמוצגים עם מינימום של פרשנות אמנותית. מדי פעם הבחירה יכולה לשמש כדרך נבונה להעביר מידע לקורא; אבל לנוכח התכיפות שלה, נראה שאין המחבר מסוגל להתנתק מהבחירה הצורנית הזו.

חבל, שכן בפעמים שבהם התסריט נותן לעפרונות של פבלנקו אור וחופש, כאשר ניתן לו לצייר עמודים כמעט שקטים, או בסצינה הכי זכירה בספר, שבה כמה עמודים מתמקדים ישירות בפניו של איליה בעודו מבצע את הפעולה הפשוטה אך טעונה ברגש של הסרת המשקפיים – פה האמן מדגים ישירות את העייפות שנופלת על הדמות, את חוסר היכולת של איליה להבין באמת את הרצל כפי שהיה רוצה ואת הייאוש שלו מחוסר ההבנה של האיש והעולם. לו רק היה מוכן הספר להתחייב ליותר קטעים "שקטים" שכאלו במינימום קומיקס, אולי יותר באמצעות מלים, משל היה סיפור גיבורי-על משנות השישים, שבו המספר מסביר לקורא את מה שענינו ראות בבירור.

למרות כל זאת "הרצל: היסטוריה אירופאית" נותר יצירה יחידה על המדפים: ספר קומיקס רציני שמנסה להתעמת עם נושאים אוניברסליים ומקוריים. גם אם הכתיבה אינה שלמה, אי אפשר להיכחש לכישרון של פבלנקו כאמן, או לנכונות של הוצאת פרדס להמר על יצירה שכזו, שמטבעה תעורר מחלוקת. כולי תקווה שמדובר בסנונית, גם אם לא ראשונה, המבשרת על בוא האביב של קומיקס מתורגם למבוגרים בישראל. ■

בקטעים חטופים מכתב-עת שאיליה המבוגר יכתוב לקראת סוף חייו, קטעים שמבקשים להבין לא את כתביו של הרצל אלא את נפשו.

ופה חלה השגיאה הראשונית של הספר. ההסבר שמוצא דה טולדו לפועלו של הרצל – אחות שמתה בגיל צעיר ומשקפת את התלות של איליה באחותו הגדולה והמגוננת – מרדד מדי. יש פה מעין פסיכולוגיה פופ להמונים, קשירה נוחה מדי של אדם שלם למאורע בודד בחייו: איליה אובססיבי לאחות החיה שמצילה אותו שוב ושוב, בעוד הרצל אובססיבי לאחות המתה.

דה טולדו יכול היה לפתור את הבעיה הזו בקלות יחסית, מאחר שכל הספר מוצג דרך נקודת מבטו של איליה המזדקן, על ידי החדרה של מידת ספק אל הגיבור. אבל עד כמה שאיליה הוא אדם הנתון לפגמים אנושיים, נראה שהסיפור מצפה שניקח את נקודת המבט שלו על הרצל כאילו היה מספר כל ידוע. פרוטנציאלית יש פה סיפור מעניין על אדם שמשליך את הפסיכוזה האישית שלו על הדמות ההיסטורית הראשונה שמזדמנת בדרכו – האיש ה"חשוב" היחיד שזכה

הרצל: היסטוריה אירופאית

קמיל דה טולדו ואלכסנדר פבלנקו

תירגמה מצרפתית: דורית דליות, עריכה גרפית: יעל קסטל והלל גוטמן. הוצאת פרדס, 349 עמודים, 130 שקלים